

УДК 615:378.09(091)“19”(477.83)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО
ІНСТИТУТУ В 1944-1991 РР.**

С.В.Різничок

***Анотація.** Стаття присвячена вивченню особливостей управління науковим, освітнім та виховним процесом на фармацевтичному факультеті Львівського державного медичного інституту (ЛДМІ) у 1944-1991 рр. Окреслено коло питань, які входили до компетенції деканату, Вченої ради та методичних комісій факультету. Описано особливості управління освітнім процесом студентів фармацевтичного факультету заочної форми навчання та іноземних громадян. Вивчено питання запровадження та форми проведення первинної спеціалізації студентів фармації в ЛДМІ.*

***Ключові слова:** історія педагогіки, історія фармації, фармацевтичний факультет Львівського державного медичного інституту.*

***Аннотация.** Статья посвящена изучению особенностей управления научным, образовательным и воспитательным процессами на фармацевтическом факультете Львовского государственного медицинского института (ЛГМИ) в 1944-1991 гг. Очерчен круг вопросов, которые входили в компетенцию деканата, Ученого совета и методических комиссий факультета. Описаны особенности управления образовательным процессом*

студентов фармацевтического факультета заочной формы обучения и иностранных граждан. Изучен вопрос внедрения и формы проведения первичной специализации студентов фармации ЛДМИ.

Ключевые слова: история педагогики, история фармации, фармацевтический факультет Львовского государственного медицинского института.

Summary. This article is dedicated to learning specific features of managing scientific, academic and educational processes at the Pharmaceutical Faculty of the Lviv State Medical Institute (LSMI) during 1944-1991. Some important aspects were referred to the competence of the Dean's Office, the Academic Council and the Methodical Faculty Commissions. The academic management of the Pharmaceutical Faculty's part time and foreign students is also well described in this article. The issues of establishing and putting into use the initial stages of specialisation for the students of the Pharmaceutical Faculty of the LSMI were analyzed.

Keywords: history of pedagogics, history of pharmacy, Pharmaceutical Faculty of Lviv State Medical Institute.

Упродовж усього періоду існування вищих навчальних закладів, від початку їх заснування багато століть назад і до нашого часу, їх головними завданнями було здійснення освітньої та наукової діяльності. Важливу роль у цій царині відіграють органи управління, до яких належать деканат, Вчена рада факультету, методичні комісії. Відтворення процесу управління науковою, навчально-виховною та методичною діяльністю у вищих навчальних закладах в історичному контексті, без сумніву, є важливим з огляду на збереження історії цих вищих навчальних закладів, вивчення досвіду попередніх поколінь з метою вдосконалення сучасних методів управління, а також застереження від помилок, які, можливо, мали місце у минулому.

Питанням історії фармацевтичного факультету ЛДМІ періоду 1944-1991 рр. присвячено низку публікацій. Серед них стаття Т.Терещука зі співавторами [4], монографії, опубліковані під редакцією М.Даниленка, І.Шапіро [7] та М.Павловського, І.Даценко, Л.Петрух [2]. Найдетальніше історія фармацевтичного факультету ЛДМІ відображена у монографії [6], написаній авторським колективом під керівництвом Б.Зіменковського та Т.Калинюка. Разом з тим, виконані упродовж останніх трьох років фактографічні дослідження, опрацювання архівних джерел суттєво доповнило її новими фактами.

Мета статті – дослідити особливості управління науковою, навчально-виховною та методичною діяльністю на фармацевтичному факультеті ЛДМІ в 1944-1991 рр.

Історія формування фармацевтичного факультету Львівського державного медичного університету сягає кінця XVIII ст. – початку XIX ст., коли фармацевти підвищували свій професійний фах та отримували підтвердження про його належний рівень у Collegium Medicum (1773-1784 рр.), на медичному факультеті (1784-1805 рр.) та у Медико-хірургічному інституті Львівського університету (1817-1853 рр.). Попередниками фармацевтичного факультету Львівського державного медичного інституту були: фармацевтичне відділення філософського факультету (1853-1924 рр.) та фармацевтичний відділ медичного факультету (1930-1939 рр.) Львівського університету [6, с. 41-70]. Не змогли розірвати плінність розвитку фармацевтичного факультету роки Другої світової війни, коли у Львові було організовано освітній заклад університетського рівня – *Державні фармацевтичні фахові курси* (1942-1944 рр.) [6, с. 71-74].

Після відновлення радянської влади у Західноукраїнському регіоні у вересні 1944 р. було розпочато навчання у Львівському державному медичному інституті. Наказом № 226 від 31.08.1944 р. було затверджено структуру ЛДМІ та визначено обсяги студентів на факультетах: «За розпорядженням Наркомздоров'я України від 24.08.1944 р. по інституту затвердити факультети: лікувальний, фармацевтичний, удосконалення лікарів. Контингент на 1-ий курс лікувального факультету – 400, фармацевтичного – 100. Призначити деканом фармацевтичного факультету професора Тадеуша Вільчинського, помічником декана Альфреда Кшижановського з 30.08.1944 р.» [1].

На різні курси фармацевтичного факультету був зарахований 141 студент, серед них близько 40% українців [7, с. 100], у наступному, 1945 р. – 295 студентів, причому із всіх зарахованих в інститут студентів українці склали близько 60% [5, с. 58]. З 1 серпня 1944 р. було затверджено «професорсько-викладацький та учбово-допоміжний склад кафедр» (наказ № 14 від 07.08.1944 р.). До складу фармацевтичного факультету увійшли наступні кафедри: фармацевтичної хімії (завідувач – професор Богуслав Бобраньскі); фармакогнозії (завідувач – професор Тадеуш Вільчинський); технології лікарських форм та галенових препаратів (завідувач – магістр Альфред Кшижановскі); біологічної хімії (завідувач – доцент Богдан Собчук); неорганічної хімії (завідувач – професор Микола Туркевич); судової хімії (без офіційного керівника); фізики (завідувач – професор Казимир Айдукевич) [1].

Не всі кафедри були належно забезпечені науково-педагогічними працівниками. Так, кафедра судової хімії отримала керівника лише у 1946 р. До цього часу викладачі здійснювали хіміки-експерти Львівської обласної судово-хімічної експертизи. Наступні зміни у кадровому забезпеченні факультету

відбулися у 1946 р. і були викликані масовим виїздом польських професорів зі Львова до Вроцлава. Кафедру фармацевтичної хімії після від'їзду професора Б.Бобранського понад тридцять років очолював професор М.Туркевич; кафедру технології лікарських форм та галенових препаратів – магістр Іван Гнідець; загальної та неорганічної хімії – професор Яків Беркман.

Кінець 1940-их рр. характерний поступовим залученням до керівництва кафедрами факультету науковців з інших регіонів України та СРСР: кафедру органічної хімії у 1948 р. очолив доцент Микола Ушенко; кафедру технології лікарських форм та галенових препаратів – доцент Георгій Карпенко (1947 р.); кафедру судової хімії – доцент Аркадій Генгринович (1947 р.); кафедру загальної хімії – професор Олександр Юрженко (1950 р.); кафедру фізики – доцент Віктор Журавльов (1947 р.).

Координацію організаційно-методичної, педагогічної та наукової діяльності здійснював деканат факультету, очолюваний деканом. Остаточо кафедри були закріплені за деканатом для «безпосереднього керівництва навчальною, науковою та виховною діяльністю кафедр» наказом по ЛДМІ № 473 від 4.12.1957 р. До фармацевтичного факультету були прикріплені дев'ять кафедр: неорганічної хімії, органічної хімії, біологічної хімії, фізики, фармацевтичної хімії, фармакогнозії, технології лікарських форм, судової та аналітичної хімії, фармакології. Згодом в ЛДМІ мав місце частковий перерозподіл кафедр за факультетами, і кафедра фармакології в 1966 р. увійшла до складу медичного факультету, а до фармацевтичного факультету додалися нові кафедри: організації фармацевтичної справи, фізичної та колоїдної хімії, курс ботаніки лікарських рослин.

У формуванні керівного складу кафедр та факультету важливу роль відігравали партійні органи інституту, регіону та центральної влади. Деканами фармацевтичного факультету після 1944 р. були Тадеуш Вільчинський (1944-1947 рр.), Георгій Карпенко (1947-1949 рр.), Ніколай Романов (1949-1951 рр.), Василь Крамаренко (1951-1965 рр.), Валентина Позднякова (1965-1969 рр.), Сергій Кирилюк (1969-1972 рр.), Борис Зіменковський (1972-1979 рр.), Володимир Музиченко (1979-1990 рр.), Тимофій Калинюк (1990-2004 рр.), Роман Лесик (від 2004 р.). Від 1960-их рр. декани факультетів обиралися на Вченій раді ЛДМІ, а рішення про обрання затверджувалося наказом ректора.

Поточні організаційно-звітні питання належали до компетенції заступників декана з навчальної, наукової та громадської роботи, а також секретарів деканату. Заступниками декана були Володимир Гусяков, Сергій Кирилюк, Анатолій Минка, Данило Роговський, Орест Гром, Анатолій Мороз, Олег Ривак, Петро Кураш, Андрій Дацко, секретарями – Любов Постолюська, Емілія Костючок, Раїса Водоп'янова, Христина Ільчишин, Світлана Захарова, Стефанія Логінова, Катерина Куновська, Антоніна Ягнищак та інші.

У 1952 р. була затверджена Рада фармацевтичного факультету ЛДМІ у складі 23 осіб із числа завідувачів та викладачів кафедр ЛДМІ, залучених до викладання на фармацевтичному факультеті. Головою Ради був призначений декан фармацевтичного факультету, доцент Василь Крамаренко, секретарем – асистент Анатолій Гришук (наказ № 909 від 21.10.1952 р.) [1]. Зі зміною керівництва кафедр та структури фармацевтичного факультету – заснування нових кафедр та переведення кафедр з одного факультету на інший, склад Вченої ради факультету постійно коректувався. До компетенції Вченої ради факультету входили питання формування професорсько-викладацького складу, атестації науково-педагогічних працівників та допоміжного персоналу факультету, координація наукової діяльності кафедр факультету та науково-педагогічних працівників, зокрема надання консультацій з оформлення та захисту дисертаційних робіт.

Керівництво навчально-методичною роботою кафедр фармацевтичного факультету здійснювала методична комісія фармацевтичного і фізико-хімічного профілів, яка була затверджена наказом № 908 від 21.10.1952 р. у складі: Григорій Козій (голова комісії), Микола Туркевич, Сергей Міскіджян, Я. Максимович, Сергей Баранов. Наступного року методичну комісію очолив доцент Василь Крамаренко, до її складу входили професор Григорій Козій, доцент Микола Туркевич, доцент Сергей Міскіджян, доцент Олександр Юрженко, доцент Віктор Журавльов, відповідальний секретар – доцент Сергей Баранов.

Від 1955 р. методичну комісію фармацевтичного факультету очолював професор Микола Туркевич, секретарем був Анатолій Гришук (наказ № 24 від 13.01.1955 р.) та Сергей Баранов (наказ № 710 від 04.09.1955 р.). Наказом № 137 від 11.03.1959 р. методичну комісію фармацевтичного факультету очолила Анастасія Гаврилюк, членами комісії були затверджені: Микола Туркевич, Георгій Карпенко, Валентина Позднякова, Василь Крамаренко, Віктор Журавльов, Сергей Міскіджян, секретар комісії – Володимир Зубенко [1].

Згодом ця комісія була розділена на дві циклові методичні комісії: з фармацевтичних дисциплін та з хімічних дисциплін і фізики. Методична комісія з фармацевтичних дисциплін була організована при Вченій раді фармацевтичного факультету наказом по ЛДМІ № 812 від 9.11.1965 р. [1]. Головою цієї методичної комісії була призначена декан фармацевтичного факультету професор Валентина

Позднякова, секретарем – Володимир Зубенко. До складу комісії були також включені завідувачі кафедр фармацевтичного факультету: професори Микола Туркевич, Сергей Баранов та доценти Сергей Міскіджян, Софья Воскобойнік, Владімір Гусяков, Іван Карпусь. Згодом методичну комісію з фармацевтичних дисциплін очолювали Микола Туркевич, Борис Зіменковський, Любов Ладна-Роговська, Федір Жогло, Тимофій Калинюк, Роман Лесик. Методичну комісію з хімічних дисциплін очолювали професори Сергей Міскіджян, Анатолій Минка, Володимир Музиченко.

Для виконання експериментальних наукових досліджень та використання у навчальній роботі в якості наочних засобів навчання на деяких кафедрах фармацевтичного факультету, зокрема біохімії, традиційно утримувалися лабораторні тварини (собаки, кролики, мурчак, лінійні та нелінійні щури, білі миші, озерні жаби), які згідно наказу № 12 від 11.01.1966 р. були передані в новий належно обладнаний корпус – віварій ЛДМІ [1].

Окрім денної форми навчання, упродовж 1959-1970 рр. підготовка провізорів на фармацевтичному факультеті ЛДМІ здійснювалась за заочною формою навчання. Координацію діяльності заочного відділу на початку його організації упродовж 1959-1961 рр. здійснював декан фармацевтичного факультету Василь Крамаренко. У 1961 р. для координації навчальної та методичної діяльності заочного відділу було введено посаду декана заочного фармацевтичного факультету, яку обіймав у 1961-1963 рр. Роман Піняжко та в 1963-1970 рр. Любов Ладна-Роговська.

У 1961-1962 н.р. на фармацевтичному факультеті розпочалась підготовка іноземних студентів, яка здійснювалась на умовах міжнародної співпраці. Першими студентами були два громадяни Ємену, зараховані на навчання наказом по Львівському державному медичному інституту №73 від 19.02.1962 р.

Керівництво навчальним процесом здійснювалось як деканатом фармацевтичного факультету, так і деканатом по роботі з іноземними студентами. Організацію цієї роботи у 1962 р. було доручено на громадських засадах доценту кафедри нормальної анатомії Болеславу Дерінгу, який у 1964 р. був призначений на посаду декана і обіймав її до 1972 р. У подальшому посаду декана по роботі з іноземними студентами займали Лідія Карпенко, Цезар Боржієвський, Микола Кислий, Василь Сай, Олексій Лукавецький, Олександр Копитко, Євген Варивода.

У 1979 р. у навчальну програму фармацевтів було введено стажування випускників для отримання первинної спеціалізації за фаховими спрямуваннями: провізор-технолог, провізор-організатор та провізор-аналітик. Випускники фармацевтичного факультету впродовж року виконували свої посадові обов'язки згідно штатного розпису за місцем розподілу. Провізори-організатори могли обіймати наступні посади: завідувач-провізор госпрозрахункової аптеки (заступник), завідувач-провізор відділу госпрозрахункової аптеки (заступник), завідувач-провізор центральної районної аптеки (заступник), старший провізор центральної районної аптеки, завідувач-провізор.

З метою забезпечення належного керівництва та підведення підсумків річного стажування провізорів в ЛДМІ наказом ректора № 738 від 16.11.1979 р. було затверджено напрямки діяльності профільних кафедр фармацевтичного факультету, згідно з яким керівники кафедр закріплювалися за областями Західного регіону України та зобов'язувалися поєднувати контроль за проходженням стажування та надання методичної допомоги стажерам разом з проведенням у цих областях виробничої практики, в березні-квітні – перевірити виконання індивідуального плану стажування, в червні – прийняти участь у підсумкових співбесідах, заслухати звіти про виконання індивідуальних планів та надавати рекомендації для присвоєння стажеру відповідної первинної спеціалізації.

У 1989 р. розпочато проведення первинної спеціалізації у формі інтернатури за фаховими напрямами: провізор, провізор-організатор, провізор-технолог і провізор-аналітик. Навчання під час інтернатури відбувалося в аптечних установах виробничих об'єднань «Фармація», затверджених в якості навчальних баз, під керівництвом відділу інтернатури ЛДМІ та профільних кафедр – організації та економіки фармації, технології ліків та фармацевтичної хімії. Після закінчення інтернатури випускникам присвоювалась кваліфікація провізора-спеціаліста з відповідної спеціальності [6, с. 81-82].

Окрім первинної спеціалізації фармацевтичний факультет ЛДМІ від 1961 року надавав допомогу Львівському аптекоуправлінню з перепідготовки провізорів та проведення їх атестації. Так, на виконання розпорядження МОЗ УРСР від 05.11.1960 р. по ЛДМІ був виданий наказ № 59 від 17.02.1961 р. згідно з яким з метою підготовки провізорів Львівського аптекоуправління до атестації викладачі кафедр фармацевтичного факультету упродовж двох місяців (16.02-18.04.1961 р.) прочитали для них курс лекцій, який включав технологію ліків, фармацевтичну хімію, фармакогнозію, фармакологію та організацію фармацевтичної справи і складав 64 години.

Постійнодіючі курси підвищення кваліфікації провізорів були організовані в 1977 р. на базі двох кафедр фармацевтичного факультету: організації та економіки фармації і технології ліків. Цього року на факультет удосконалення лікарів з циклу фармації на травень-червень було зараховано 15 провізорів

(наказ № 557 від 24.05.1977 р.) [1].

У 1979 р. післядипломна підготовка провізорів була перенесена на організовану на базі Львівського обласного аптечного управління та факультету удосконалення лікарів і провізорів кафедру вдосконалення провізорів. Кафедру очолив доцент кафедри організації та економіки фармації Борис Парновський – нині професор кафедри організації та економіки фармації і технології ліків, у яку кафедра була реорганізована у 1991 р. У 1991 р. на факультеті післядипломної освіти було організовано ще одну кафедру фармацевтичного спрямування – кафедру фармацевтичної хімії, яку очолила професор кафедри організації та економіки фармації з курсом технології ліків Любов Петрух (Маслова).

Висновки. Керівництво діяльністю фармацевтичного факультету ЛДМІ здійснював деканат у складі керівника – декана, його заступників та секретарів. Від 1952 р. на фармацевтичному факультеті розпочала діяльність Вчена рада, до складу якої входили 23 особи з числа завідувачів та викладачів кафедр ЛДМІ, залучених до викладання на фармацевтичному факультеті. Вчена рада факультету розглядала питання формування професорсько-викладацького складу, атестації науково-педагогічних працівників та допоміжного персоналу, здійснювала координацію наукової діяльності кафедр та науково-педагогічних працівників, приймала до захисту дисертаційні роботи. Методичні комісії фармацевтичного і фізико-хімічного профілів здійснювали керівництво методичною роботою факультету.

У формуванні кадрового забезпечення фармацевтичного факультету ЛДМІ протягом 1944-1991 рр. можна виділити наступні тенденції: у 1944 р. фармацевтичний факультет був відновлений за передвоєнним зразком 1940 р., кінець 1940-их рр. характерний поступовим залученням до керівництва кафедрами науковців з інших регіонів України та СРСР, від 1970-их років проглядається тенденція залучення до керівництва кафедрами і викладання підготовлених на власному фармацевтичному факультеті науково-педагогічних працівників.

Упродовж 1959-1970 рр. фармацевтичний факультет здійснював підготовку фармацевтів як за денною, так і заочною формою навчання. Координацію навчально-методичної роботи заочного відділу здійснювали декан фармацевтичного факультету (1959-1961 рр.) та декан заочного факультету (1961-1970 рр.). Від 1961 р. фармацевтичний факультет готує фахівців для іноземних держав.

Наприкінці 1970-их рр. у навчальну програму підготовки фармацевтів введено обов'язкову первинну спеціалізацію, яка проходила у формі річного стажування за місцем розподілу на посадах згідно штатного розпису (1979-1988 рр.), а від 1989 р. – у формі інтернатури в аптечних установах. Починаючи від 1960-их рр., кафедри фармацевтичного факультету ЛДМІ здійснюють перепідготовку провізорів та проведення їх атестації.

Література

1. Архів Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Прикази по Львовскому медицинскому институту за 1944-1985 гг., спр. 12-4132.
2. Львівський державний медичний інститут / За ред. М.Павловського, І. Даценко, Л. Петрух. – Л.: Словник, 1994. – 328 с.
3. Основні напрями в розвитку діяльності кафедр Львівського медичного інституту / За ред. М.В. Даниленка, І.Я. Шапіро. – Л., 1966. – 220 с.
4. Роль особистостей в історичному розвитку фармацевтичного факультету у м. Львові / Т.О. Терещук [та ін.] // Фармацевтичний журнал. – 2005. - № 3. – С. 31-38.
5. Соціалістична культура Львівщини. Збірник архівних документів і матеріалів (1939-1962) / – Л., 1964. – 200 с.
6. Сув'язь поколінь. Фармацевтичний факультет Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: 1853-2009 / Зіменковський Б.С., Калинюк Т.Г., Лесик Р.Б., Різничок С.В., Терещук С.І., Терещук Т.О.; Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького. – Л.: Наутілус, 2009. – 532 с.
7. Шапіро И.Я. Очерки по истории Львовского медицинского института / Шапіро И.Я.; Львовский государственный медицинский институт. – Л., 1959. – 228 с.